

ROSA MARIA GIL TORT (2021). *L'astrònoma i l'escriptor. Cartes de Manolita Carreras a Carles Rahola (1908-1909)*. Girona: Diputació de Girona, 154 p. (Col·lecció Josep Pla) ISBN: 978-84-18734-02-1

El llibre de Rosa Maria Gil Tort és l'edició d'una correspondència entre una noia gironina de família de professions liberals, Manuela (o Manolita) Carreras Duran (1884-1963), i el periodista, escriptor, historiador i polític cadaquesenc Carles Rahola i Llorens (1881-1939). És una col·lecció de trenta-quatre cartes que es troben al fons Carles Rahola de l'Arxiu Municipal de Girona. També es reproduïx una carta formal de condol per la mort del marit de Manuela Carreras el 1936. Carles Rahola era llavors president de l'Ateneu de Girona. El llibre inclou dos apèndixs: un és sobre la moda d'àlbums de dedicatòries, per a completar algunes mencions a l'àlbum que Manuela estava recopilant incloses a les cartes; el segon és una llista de la biblioteca de Manuela Carreras, realitzada gràcies a la col·laboració dels seus descendents.

En la llista d'aquesta biblioteca hi ha un únic títol referent a les ciències, els dos volums del *Dictionnaire Universel* de M. N. Bouillet, un dedicat a la història i la geografia (1856) i l'altre a les ciències, les lletres i les arts (1864). Probablement, aquesta referència no li fa prou justícia, sens dubte els títols que s'han identificat són una petita part de la biblioteca de Manuela Carreras.

Tot i que és una temàtica molt secundària, en la correspondència es menciona l'afició de Manuela Carreras a l'astronomia i les ciències naturals, una afició que no sabem si realment arribà a transmetre a Carles Rahola. El 8 de desembre de 1908 Manuela li deia:

«Li enviaré si'l vol el llibre de Flammarion "Les étoiles et les curiosités du Ciel", on jo he après lo que sé d'Astronomia. Després he anat sempre llegint el bolletí mensual de la S.^{tat} A.^{ca} de Fransa, i altres obres que ja li aniré enviant. Coneix Uranie? I Estella?»

La confessió és interessant: Manuela, que havia rebut una educació francesa, diu que ha après astronomia amb un dels llibres de Ca-

mille Flammarion, de 1881, probablement un llibre del seu pare, del qual coneixem l'interès que tenia per la temàtica. Després, però, explica que es manté al dia amb el butlletí de la Societat Astronòmica de França, la qual cosa vol dir que n'era sòcia o ho era alguna persona propera a ella. Aquesta publicació, promoguda igualment per Flammarion, acostà el món de l'astronomia al món francòfon i molt més enllà.

És interessant que li recomani a Rahola dues obres de ficció de Flammarion, *Uranie* i *Stella*. Pel que fa a *Uranie*, el fet de mencionar-la en francès potser vol dir que Manuela Carreras no coneixia la versió catalana feta per Rafael Patxot i apareguda el 1903. En el segon cas, *Estella*, l'obra de Flammarion es titula *Stella* i és de 1897, i fou traduïda el mateix any 1897 al castellà per M. G. Rosaldea com *Estela*.

A la portada del llibre hi ha una magnífica fotografia de Manuela Carreras portant a la mà dreta el llibre de Lucien Rudaux *Comment étudier les astres* (1908), un altre gran referent de l'astronomia amateur. Manuela recolza la mà esquerra al trípode del seu telescopi, probablement un model casolà, de no gaire bona resolució.¹

L'autora del llibre ha vist que l'astronomia era un suport anímic per a la jove Manolita, enmig de les seves angoixes i depressions que transmet a Carles Rahola. Per exemple, el 8 de desembre explica que ha observat amb emoció un eclipsi de lluna, observació que ha complementat interpretant al piano el *Clar de lluna* de Beethoven. El 22 de desembre de 1908 ha observat una estrella de la constel·lació d'Orió, no visible a ull nu, que anomena Magdalena, que considera com una nova amiga. En la carta del 30 de desembre lamenta no haver tingut ocasió d'observar-la tots dos, ella i en Carles Rahola.

No es coneix la correspondència de la part de Carles Rahola, però, segons Rosa M. Gil, la relació amb Manuela Carreras es reflecteix en l'obra escrita per Rahola en aquesta època, principalment a *El llibre de l'August d'Alzina*, publicat el 1909. Una de les protagonistes d'aquesta obra de prosa poètica, una mena de relat de les experiències del jove Rahola, està inspirada sens dubte en Manuela, tal com ho posa de manifest Gil.

És una llàstima que el treball de Gil no hagi aprofundit més en les pistes de la personalitat de Manuela Carreras com a astrònoma aficionada, temàtica a la qual dedica unes poques pàgines del seu assaig. Per a la historiografia de la ciència, però, s'obre una nova via per a conèixer la força i l'arrelament del moviment científic amateur a Catalunya i, en particular, la participació femenina. S'haurà de restituir el lloc que hi ocuparen Manuela Carreras i altres dones.

1. Segons Josep M. Oliver, de l'Agrupació Astronòmica de Sabadell (comunicació personal, 23 maig 2022): «penso que [el telescopi] és de construcció casolana (o fet pel fuster del poble), segurament seguint algun plànol publicat en algun lloc. Per què ho dic? El trespeus és fix, no és plegable, i els telescopis comercials els feien que es poguessin plegar. No té cargols per fer els moviments fins; havia de ser molt molest de moure. El tub és exageradament llarg (uns dos metres). Dos metres és la distància focal per a una lent estàndard de 0,5 diòptries. Per tant, l'objectiu podia ser una lent d'ulleres simple comprada a qualsevol òptic; el fet de tenir el focus molt llarg fa que aquestes lents presentin menys aberració cromàtica».

D'altra banda, Rosa M. Gil assenyala una deficiència dels estudis sobre les contribucions de Carles Rahola, uns estudis fins ara completament pertorbats per la seva execució el 1939 per les autoritats franquistes, poc més d'un mes després de l'ocupació de Girona, amb una sentència que en vol justificar l'execució pels seus escrits compromesos amb Catalunya i la democràcia. Val a dir que és comprensible que el focus s'hagi centrat en aquest final dramàtic, però la figura de Carles Rahola mereix, com diu Rosa M. Gil, una atenció més aprofundida. Des de la nostra perspectiva, recordem que Carles Rahola traduí al català el llibre fonamental de Narcís Monturiol *Assaig de navegar per dessota de l'aigua*, publicat el 1919 i reimprès el 1986.

Antoni Roca Rosell
Centre de Recerca per a la Història de la Tècnica, ETSEIB-UPC